

hoe Gereformeerde theologen juist gewaakt hebben tegen een soort religieus humanisme. Ze hebben streng de verdienstelijkheid van „het doen van Gods gebod“ bestreden en wie deze vragen scherp belicht wil zien leze wat Bavinck⁶⁾ in verband met de roomsche leer zegt, nadat hij het zuiver forensisch karakter der rechtvaardigmaking heeft naar voren gebracht: „Rome's leer van de gratia of iustitia infusa is op zichzelf niet onjuist; alleen is verkeerd dat zij de ingestorte gerechtigheid tot den grond der vergeving maakt en de religie dus bouwt op den grondslag der zedelijkheid. Maar de geloovigen worden de gerechtigheid van Christus wel waarlijk ook door infusio deelachtig“.

Daarom is vanuit het probleem van het ethisch subject gezien de belangrijkste vraag voor de plaats der ethiek bij Barth die naar de verhouding van den Heiligen Geest en het menschenleven, de vraag naar het werk des Geestes in deze wereld. We kunnen deze vragen slechts aanstippen. Van hieruit worden o.a. de verschillende beschouwingen b.v. van Barth, Kohlbrügge en Kuypers over de anthropologie duidelijk. Noordmans zegt, dat Kohlbrügge geen behoefte had aan de ontwikkeling der anthropologie. Hij vond het niet erg, dat de heidenen de leer van den mensch hebben ontwikkeld. Wanneer voor het evangelie slechts de roem overblijft, dat het ons God heeft doen kennen⁷⁾. En we weten dat juist de anthropologie in het geding geweest is tusschen Barth en Gogarten⁸⁾. Het hangt met de diepste grondslagen der theologie samen, als we Kuypers inzake deze vragen een ander standpunt zien innemen. Juist de visie op het werk des Geestes in den zondigen mensch voert Kuypers tot de erkenning van „de vrucht, die dieper onderzoek van de natuur onzer consciëntie, van de wetten der zielkunde, van de aanhechtingspunten in den mensch, voor het inzicht in goddelijke dingen gedragen heeft. Maar tegelijkertijd wordt het humanisme afgewezen. Het gaat er niet om, de mogelijkheid aan te wijzen, dat het heidendom actief wordt en van zijn plaats komt (Kohlbrügge). Want bovengenoemde erkenning vloeit voort uit realiteitsbesef en bedoelt niet het werk des Geestes „uit eindige menselijke oorzaken duidelijk te maken“ (Uit het Woord. Wedergeboorte en Bekeering, IX.)

Er is nog een andere kwestie, die in het licht van de vragen aangaande het ethisch subject moet worden bezien, n.l. de vraag naar de betekenis van Dostojewski. Men heeft gezegd, dat de figuren van Dostojewski de beste illustratie leveren van Barth's theologie en door Barth's eigen uitspraken en door het boekje van Thurneysen⁹⁾ is het verband onmiskenbaar. Wie het belang van deze vragen ook voor ethiek en moraal wil inzien, denke zich in het geweldig verschil in waardeering van Dostojewski tusschen Thurneysen en den schrijver van de artikelen over en in verband met Dostojewski in de Standaard (De Weerstand; Een redder in nood?; De valsche profetie; Het pad door de ziel enz.). Thurneysen en Barth vinden hun geloof en hun theologie terug in de gedachtenwereld van Dostojewski, terwijl de Standaard-artikelen hem zien in verband met den dwaalgeest „die thans de volkeren tracht te verleiden en die reeds duizenden heeft in zijn greep“ en van Dostojewski's wijsheid spreken als van een „diabolisch durven“. We willen op deze vragen niet uitvoerig ingaan, maar alleen wijzen op het feit, dat in de waardeering van Thurneysen en Barth voor Dostojewski duidelijk uitkomt het verband met ons onderwerp. Zij zien bij hem „de vraag naar God“, „den honger naar de eeuwigheid“ (Barth), de absolute kritiek over al het menselijke (Thurneysen), maar vooral vinden ze bij hem het sterke besef, dat de rechtvaardiging door Gods genade en Zijn vergevende liefde ligt in de bovenzedelijke sfeer. „Maar God zal zich openbaren in allesvergevende liefde. Zoals een dronken man in een kelder kroeg spreekt van den jongsten dag. God zal medelijden hebben met den mensch. Hij zal spreken: komt allen, gij dronkaards en gij zwakkelingen, gij zwijnen en evenbeeld der dieren. Ook gij wijzen. En wij allen zullen weenen en verstaan. Heer Uw rijk komt“. Wat Noordmans ten onrechte van Calvin zegt, geldt hier inderdaad, dat in den donkeren grond en achtergrond der schepping onze ethische bepaaldheid ad absurdum wordt gevoerd. Er is een tijd geweest, waarin de religie werd afhankelijk gemaakt van de zedelijkheid (zedelijkheid voert tot religie) vooral onder invloed van Kant, terwijl b.v. door sommige Neokantianen religie geheel wordt opgelost in zedelijkheid.

Maar nadien is er een streven gekomen om dien engen band los te maken. En voor zoover dat streven de fundeering van de religie op de zedelijkheid bestreed, verdient het aller instemming.

Maar de vraag moet dan altijd worden gesteld, welke plaatsbepaling der zedelijkheid dan naar voren komt. Immers wie de prioriteit van het zedelijke vóór het religieuze bestrijdt en de eigensoortigheid van het religieuze handhaaft, kan dan toch het zedelijke in zijn gezichtskring houden en het betrokkenhouden op het religieuze met name door te vragen naar den grond der zedelijkheid. Maar er is ook de andere mogelijkheid, dat de verwerping van de zedelijkheid als fundament der religie met zich meebrengt het min of meer indifferent-zijn van het religieuze tegenover het ethische. Het

ethische wordt dan steeds meer verwijderd uit het terrein van het religieuze, meestal uit angst, dat anders de eigensoortigheid van het religieuze gevaar loopt. Tendenzen in deze richting vinden we in allerlei groepen, bij Otto, ten onzent bij Sneath¹⁰⁾, en vooral ook in de dialectische theologie. Het diepe verband, dat de Schrift overal legt tusschen het geloof en het dienen van God heft allernijst op de rechtvaardiging uit vrije genade, maar ziet juist het werk Gods in onlosmakelijk verband met het Verbond (het houden van het Verbond, het doen van Gods geboden). In verband hiermee is het merkwaardig om te zien dat meermalen gewaarschuwd wordt tegen een soort „Christelijk humanisme“, een waarschuwing, die op zichzelf altijd aanvaard moet worden (omdat er veel humanisme is, dat den naam niet draagt), maar waar dan aan ten grondslag gelegd wordt een theologische constructie, die gevaar loopt het werk des Geestes te verwarren met „humanisme“, al willen we volmondig toestemmen, dat die verwarring geboren wordt uit den angst, dat er toch weer ruimte komen zal voor menselijke hoogheid en zelfroem.

Humanisme en piëtisme, d.i. de kritiek die van Barthiaansche zijde vooral wordt gehoord (Haitjema ziet¹¹⁾ als de worteldwaling van het Nieuw-Calvinisme „een capitulatie tegenover een eigenaardig-piëtistische vorm van humanisme, n.l. een humanisme van den wedergeboren mensch). Zeker, bij elk woord in de Schrift over heiligmaking (b.v. 2 Cor. 7:1), moeten we er voor waken, het humanistisch te interpreteren door het te abstraheren van het heil in Christus en van de gerechtigheid die uit het geloof is. Maar we mogen daar thans vooral evenzeer naaststellen den oproep tot waakzaamheid, tot voorzichtigheid, om daar waar gesproken wordt van de werking Gods in het humane (hier bedoeld als het menselijke leven) slechts dan te spreken van humanisme, wanneer bovengenoemde abstractie een feit is geworden, wanneer om 't nog anders te zeggen — gesteund wordt op een gave Gods (A. A. van Ruler contra K. Schilder) in plaats van „door de gave Gods op God“ (K. Schilder contra A. A. van Ruler). Hier liggen ook de vragen aangaande geloofsgeheimheid en de gave der volharding, die, wijl slechts zijdelings ons onderwerp rakend, hier niet kunnen worden uitgewerkt.

Hier ligt ook de vraag naar het wezen der eschatologie. Het perfectionisme, dat feitelijk geen eschatologie kent, blijft verworpen. En in de beschouwing van het ethisch leven als werkelijk door vernieuwing door den Geest, wordt eschatologie niet een „harmlos“ slothoofdstuk der dogmatiek. Neen, de eschatologie herinnert ons de voltooiing, noodzakelijk ad gloriam Dei, omdat aan deze zijde van die grens des menschen „onvolkomen gehoorzaamheid“ toch „slechts“ een „demonstratie“ kon zijn (en hier gebruik ik het woord anders dan Barth, want de demonstratie is positief) van wat in den hemel en op de nieuwe aarde ten volle werkelijkheid zal zijn als onverliesbaar „bezit“ — zonder roem.

In dat licht der eschatologie zal ook steeds weer alle beschouwing aangaande het koninkrijk Gods moeten worden gesteld.

Barth zegt, dat waar dit gezien wordt in „opbouw“, feitelijk niet aanwezig is het rijk Gods, maar een toren van Babel. Wanneer we deze opvatting in verband met den achtergrond, waaruit ze voortkomt, verwerpen, moet anderzijds met nadruk worden bestreden het oppervlakkig optimisme, dat we allongs (in stijgende lijn) zonder crisis het rijk Gods in volkomenheid zullen zien aanbreken in de menselijke cultuurarbeid. Het eenigst-mogelijke is hier het antwoord van de „gehoorzaamheid“. En hiermee raken we het laatste onderdeel, waarop we in een laatste artikel nog willen wijzen, met name de vraag (waar we in verband met Kuypers en Barth reeds even op wezen) naar de kenbaarheid van het gebod Gods, de vraag naar de wet Gods en het menschenleven, naar de betekenis en den inhoud van het „staan in de gehoorzaamheid“.

Oudehorne.

G. C. BERKOUWER.

¹⁾ Noordmans. De betekenis van Kohlbrügge voor de theologie van onzen tijd. Geestelijke Perspectieven, vooral pag. 24 v.v.

²⁾ Hoogstbelangrijke Briefwisseling tusschen Dr H. F. Kohlbrügge en een van de meest beroemden zijner tijdgenooten over de leer der heiligmaking, naar aanleiding van een leerrede van Dr Kohlbrügge over Rom. 7:14 (1880).

³⁾ Heppes. Die Dogmatik der evangelisch-reformierten Kirche, 1861, pag. 407 v.v.

⁴⁾ Onder eigen vaandel, 6e jrg., 1931, no. 1.

⁵⁾ Barth. Römerbrief, 412 v.v.

⁶⁾ Geref. Dogmatiek IV—267.

⁷⁾ Geestelijke Perspectieven, pag. 19.

⁸⁾ Zie Gogarten. Karl Barth's Dogmatik. Theol. Rundschau (Neue Folge) 1e jrg. pag. 60 v.v., die in het ontbreken van een anthropologie één van de fouten van Barth's dogmatiek ziet. Natuurlijk is, wat Gogarten met de (volgens hem noodzakelijke) anthropologie bedoelt, heel iets anders dan waarover Kuypers spreekt in bovengenoemd citaat. Zie Gogarten, Das Problem der theologischen Anthropologie. Zw. d. Z. 1929. Het verband tusschen beschouwingen over anthropologie en ethiek wordt ook gelegd door Werner Wiesner, Das Offenbarungsproblem in der dialektischen Theologie, 1930, pag. 127.

⁹⁾ E. Thurneysen. Dostojewski.

¹⁰⁾ Bij Sneath vinden we het merkwaardig pleidooi van een modern theoloog voor de praedestinatiëgedachte, die echter bij hem ondanks schijnbare overeenkomst een totaal anderen inhoud krijgt. „De anti-ethische Godsdeed en haar praktische consequenties“. Vlagschrift Mod. Theol. Nr. 11.

¹¹⁾ Haitjema, Bedenkelijke Calvininterpretatie, vgl. de contra-artikelen van K. Schilder in „De Reformatie“, 10e jaargang, Nrs. 31—32.

UIT DE SCHRIFT

Gezonden van Hem die heenging.

Indien Ik niet wegga, zoo zal de Trooster tot u niet komen; maar indien Ik heenga, zoo zal Ik Hem tot u zenden. Joh. 16:7.

Schijnbaar heeft Jezus door Zijn heengaan Zijn discipelen armer gemaakt, hen beroofd van Zijn troostende en sterkende tegenwoordigheid. Wat moest er uit hen, zwakke en twijfelmoedige mannen, worden zonder Hem, die gezegd had: „Zonder Mij kunt gij niets doen“. Moeten zij apostelen worden, die nog niet eens goede discipelen zijn? Leermeesters der christenheid, terwijl zij zelf nog zoo weinig van Jezus weten? Moedige visschers van menschen op de bewogen zee des levens, zij die in nacht en storm al versagen? Trouwe herders der gemeente, die zelf zoo vaak dwalen als schapen zonder herder? Alles hing voor hen aan Jezus' inspirerende tegenwoordigheid. Wat zal er van hen worden nu Jezus is heengegaan?

Toch had Hij tevoren verklaard: „het is u nut dat ik wegga“.

Dat hebben ze eerst niet kunnen gelooven. Maar op het Pinksterfeest is het hun ten volle duidelijk geworden.

Juist door Jezus' heengaan werden de discipelen niet armer, maar rijker.

Zij moesten eerst geheel worden ontleidigd, om daarna vervuld te kunnen worden met den Heiligen Geest.

Door Zijn lijden en sterven had de Heiland immers den levendmakenden Geest verworven, die het nemen zou uit het zijne, en het hun zou verkondigen. Die Geest zou toepassen in de harten al wat Christus verworven had.

In dien Geest zou Jezus wederkomen, want Hij zou hen geen wezen laten.

Daartoe moesten zij dus van Zijn lichamelijke tegenwoordigheid beroofd worden, om eeuwig en onlosmakelijk aan Hem door den Geest verbonden te blijven.

Die Trooster, Advocaat, Zaakbezorger Gods, zou de heilige rechtsgedingen in hun hart voeren en het goddelijk recht daarbinnen bondig maken. Terwijl Christus zelf Voorbidder bij den Vader bleef, zou deze Advocaat het pleit daarbinnen voeren om alle gedachten gevangen te leiden tot de gehoorzaamheid aan Christus.

Die Trooster zou komen, maar, gezonden van Christus, die heenging. Hoe innig en onverbreekbaar is dus het verband tusschen Christus en den Heiligen Geest, tusschen Christus en Zijn christenen.

Door de uitstorting van dien Heiligen Geest is nu alles voor en in de discipelen anders geworden. Zij drinken nu met volle teugen uit de bron der genade, die afvloeit van het hemelsch heiligdom.

Zij worden nu door dien Geest trouwe getuigen van Christus. Het stemt hen zelfs tot blijdschap als zij smaad moeten lijden om de eer van hun Zaligmaker.

Die Geest maakt hen tot kloeke en moedige Godsgezanten, die zeggen: wij kunnen niet laten te prediken wat wij gezien en gehoord hebben.

Zij gelooven, daarom spreken zij.

Nu hebben ze alles over voor het Koninkrijk Gods, en laten er alles voor los: geluk en eer, have en goed, lichaam en leven.

Die geweldige verandering is alleen gekomen door den Heiligen Geest, die het ledige, door het heengaan van den Heiland gekomen, vervuld heeft uit Zijn overvloedige volheid.

Daarom heeft Christus hen eerst ootmoedig en lijdzaam gemaakt, door hen in de opperzaal te laten waken en wachten, bidden en smeeken, totdat zij zouden aangedaan worden met kracht uit de hoogte. Van hun tijdelijken troost werden ze beroofd, alle aardse steun en verwachting werd hun ontnomen. Ze hadden niets meer om op te steunen, dan de belofte van hun Meester.

Nu konden ze niet meer slapen, want niemand waakte met hen in de ure der verzoeking. Op een aardsch Messiasrijk konden ze niet meer hopen, want duidelijk was gebleken dat Jezus' Koninkrijk niet van deze aarde was.

Nu streden ze niet meer over de vraag wie de eerste was, want ze werden allen geacht als schapen ter slachting.

Daarom kon nu de beloofde Trooster komen. Hij zou hen in alle waarheid leiden en de toekomstige dingen hen verkondigen.

De Heilige Geest heeft andere menschen van hen gemaakt, apostelen in den rijksten zin des woords, ambassadeurs van Christus, bloedgetuigen van het Lam.

Jezus is heengegaan.

Maar in Zijn Geest is hij teruggekeerd tot Zijn kinderen, tot Zijn kerk, om eeuwig bij hen te blijven.

Die Geest wijkt nooit meer van ons, noch keert ooit terug naar den hemel.

Wel kan die Geest Zijn werking inhouden, als wij Hem door onze zonde bedroeven, zoodat wij

hidden m
Heilige G
Daarom
den Gezeg
Zonder
is die
gekomen?
Opdat C
wonen, H
en Geest
Die Gee
Daarbinne
troon, ma
Waar C
vrede. Ma
den met C
dan word
en Chris
om alle g
zaamheid
Want de
lijken.

KE

Pinksterfeest

Chestert
de utopie
mensch, d
neemt hij
— zeg, eve
die warm
Jansen ha
ordinair b
wat mee
doen: hij
kwam de
zei hem, c
een park v
meer. Hij
ring, keer
toe, leefde
en daarin
min zijn
onwezenlij
een paleis
naar dat
bleek war
eelen ver
kwijt. En
gekregen.
Het is
king — m
schuwt or
winden —
almeer op
ton. O, Jan
ik theologie
maal ernst
blijfselen
zocht naar
rijkdom en
dat zijn al
lang over
op de heil
goederen
naar de
dadelijk b
ningsvol
den of bo
als hij he
families v
Maar Jan
ondanks z
al eens h
gat, dat h
dij — een
een voor
schap —
wet Gods
uitgaat v
erkende c
anders
Bijvoorbee
van het h
woorden;
in mijn
teekent: m
mijn bleef
ter-nog
een vluch
brieven v
die goeie
levend he
zijn bleef
Ik zeg:
almeer re
excursie
en Pieters
Voorbee
ieder k
Hier is